

Od estetiky k poetike chvenia

Peter Zajac

Ústav slovenskej literatúry SAV

pzaj46@gmail.com

FROM AESTHETICS TO POETICS OF SHIMMERING

The paper is built on the formulation by Vladimír Svatoň about the binary aesthetics of beauty and nobleness in modern literature from the 18th to the 20th century, and it outlines the historical line of the aesthetics of nobleness from the ancient times until the present. Subsequently, there arises a question of a possible transition from aesthetics to the poetics of shimmering as a part of a new poetics following the constituent rules, grammars and algorithms of the creation of literary texts and events. At the same time, existential poetics, a means of expression and a manifestation of the situation of human being, is reflected.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Estetika chvenia — poetika textu — poetika udalosti — scény písania — singularita — konfigurácie — rekonfigurácie — latencie — apropiácie

Aesthetics of shimmering — text poetics — event poetics — scenes of writing — singularity — configurations — reconfigurations — latencies — appropriations

Vladimír Svatoň vo svojej krátkej úvahe „Krása a ‚vznešeno‘ v proměnách literatury“ píše:

Vedle platónské představy o krásnu však existuje pojetí odlišné, jež se konstituovalo později a teprve pomalu dospívalo k teoretickému vyjádření. V Pověstném anonymním traktátu z 1. století po Kr. bylo nazváno termínem „vznešené“ nebo „vysoké“ (*Peri tu hyspú*). Na rozdíl od platónského pojetí, které je definováno ontologicky (jako objevování harmonického řádu ve skutečnostech tohoto světa), je „vznešené“ charakterizováno stylisticky, motivicky a psychologicky.¹

Potom dodáva:

Na první pohled se zdá, že jde jen o dílčí stylovou tendenci. Zájem o kategorii vznešeného byl však vzkříšen uměním i estetickými teoriemi v 18. století a na vývoji tohoto zájmu se ukazuje, že jde o zásadní zvrat v chápání krásy a smyslu

---

1 Svatoň 2009, s. 57.

OPEN ACCESS

umění. Vznešené již není pouze nahodilou vlastností určité empirické mysli, nýbrž důsledkem obecné „hrůzy nebo trýzně“, kterou na nás působí vnější svět.²

Medzitým sa vznešenosť stala ústrednou kategóriou modernej estetiky. V úvode ku knižke Immanuela Jacoba Pyru *O vznešenom*, pochádzajúcej z osemnásteho storočia, Carsten Zelle píše:

... kategória vznešeného bola objavená, resp. znovuobjavená práve preto, aby sa zabránilo prechmatom usporadúvajúceho rozumu na poli literatúry a umenia. Lebo pravidelnosť, poriadok, proporcia, pomernosť a symetria, bežné určenia racionalistického, prípadne klasicistického pojmu krásy, hodili persvazívne násilie vznešeného jednoducho cez palubu. Boileauov dvojnásobný tromf zosadenia vznešeného v roku 1674 viedol na jednej strane prostredníctvom *Art poétique* k rezumovaniu klasicizmu, na druhej prekladom *Traité du Sublime* poskytol antickú legitimitu moderne, čím sa spečatila strata stredu.³

Stratou stredu a dynamizáciou moderného umenia sa začína epocha modernej estetiky. Klasická estetika krásy, ktorá dominovala ešte prvej polovici 18. storočia, sa rozklesne. Baldine Saint Gironsová začína svoju úvahu *Rizika ošklivosti, vytrženie z poklidu krásna* citátom z De Sadových *Sto dvadsiatich dní Sodomy*: „Krása, svéžesť vzrušujú jen prosté; ošklivosť, zchátralosť udeří pevněji, střet je daleko silnější a vzruch musí být tudíž živější“.⁴

Friedrich Schlegel nazval toto rozklesnutie *iróniou* ako seba-reflexívnym prejavom zdvojenia subjektu, ako subjektu konajúceho a nazerajúceho. Jeho špecifickú formu tvorí estetika grotesknosti, ako ju vo svojom *Úvode ku Cromwellovi* sformuloval Victor Hugo. Ošklivosť a hnus sa spájajú s pojmom „*Die nicht mehr schönen Künste*“ a s Heinrichom Heinem.⁵ Zásadný prelom pri vzniku modernej estetiky však zohral Baudelairov koncept estetiky ošklivosti. On ju postavil do protikladu s estetikou krásy ako jej *opak, rub, averz*. Estetika ošklivosti je pritom s estetikou krásna neoddeliteľne spojená ako jej odvrátená tvár, tak ako sú romantické ruiny hradu odvrátenou stranou klasicistickej geometrie zámku a divoká anglická príroda averzom kultivovanosti francúzskeho parku.

Baudelairov vpád do modernej estetiky ošklivosti otvoril cestu k jej najrozmanitejším podobám. Excesívnu podobu nadobudla v estetike násilia. Hugo von Hofmannsthal v *Liste lorda Chandosa* z roku 1902 zdôraznil nedostatočnosť jazyka. Lord Chandos sa v ňom vyznáva, že jednotlivé slová sú ako víry, ktoré sa ustavične krúčia a vchádza sa cez ne do prázdna. Z neho sa subjekt dostáva do bezslovného stavu akéhosi horúčkovitého myslenia, vírov, ktoré nevedú ako jazykové víry do bezodna, ale do najhlbšieho lona pokoja.

V *Liste lorda Chandosa* sa usiloval Hofmannsthal zachrániť estetiku bezslovnosťou. V divadelnej hre *Elektra* prekročil túto hranicu a prešiel do sféry trieštivého nási-

2 Tamže, s. 58.

3 Zelle 1991, s. 9, citát preložil Peter Zajac.

4 Gironsová 2003, s. 283.

5 Jauß 1977, s. 385.

lia hrôzy. *Elektra* je drámou excesívnej nenávisti, v ktorej už nič nezmieruje človeka s tým najpríšernejším a najodpornejším. Hofmannsthal sa v nej dostal k tomu, čo označil Nietzsche v *Zrode tragédie* za situáciu mimo hranice hrôzy a súcitu. Estetika násilia znamenala prelomenie hraníc, v ktorých sú ešte schopné paradoxy, rozpory a ambivalencie držať pohromade. V estetike násilia sa oba póly — krásne a ošklivé — dostali do extrémnej polohy, izolovali sa a osamostatnili.

Radikálnu podobu nadobudla estetika násilia v avantgarde. Pre ňu je charakteristická radikálna asketickosť, revolučnosť, provokatívnosť, šokantnosť, škandalóznosť, blasfémia (rúhačstvo), excesívnosť. Avantgardná estetika je katastrofická, apokalyptická. Je estetikou boja a artaudovskou *estetikou krutosti*. Jej základnou a kľúčovou témou je smrť a jej estetizácia. Je estetikou vojny, hororu, thrilleru.

Jednou zo špecifických foriem je estetika hladu v celom rozpätí od držania hladovky ako formy neposlušnosti a odporu, cez podobu hladujúceho umelca ako formy estetického odriekania, až po zomieranie od hladu v dvoch súčasných úvratiah — ako výsledku nedostatku potravy a tekutín v dôsledku chudoby a ako anorektická forma vyhladovania v dôsledku radikálnej civilizačnej estetizácie každodenného života, kde každý „musí byť krásny“. Cez estetizáciu každodenného života prenikla estetika násilia naplno aj do úžitkového umenia a do reklamy ako jedna z kľúčových foriem dominancie mienenia nad poznaním.

V dvadsiatom storočí mala pritom estetika násilia dve podoby — tvrdú podobu penetrácie a mäkkú podobu zvädzania. Aj avantgardná estetika ošklivosti má totiž svoj averz. Je ňou úžitková estetika príjemnosti. Medzi dvoma úvratiami — reality šou a porno — sa pohybujú všetky formy zvädzania — ideami, mocou, konzumom, telom, zdravím, bezstarostným životom, príslubom nesmrtnosti. Kľúčovú semiotickú formu premeny tvrdého násilia na mäkké tvorí šport, v ktorom sa smrtiace zabíjanie transformuje na neusmrcujúcu prehru.

Hedonistická estetika užívania je rozprávkou, v ktorej nevítazia dobrí, ale úspešní. Mäkké násilie je zvodné, nenanucuje sa, ale vnucuje. Ostáva násilím, jeho cieľom je však na rozdiel od tvrdého dobíjania mäkké dobýjanie prostredníctvom dizajnu a reklamy. No estetizácia skutočnosti nevedie k schillerovskej estetikej spoločnosti, ako si to predstavoval poetizmus, ale k spoločnosti užívania a úspechu. Je estetikou *udalosti, performácie*. Byť mimo udalosti, nemôť sa predvádzať znamená semiotickú smrť.

Estetika násilia ovládla vo svojej tvrdej a mäkkej forme dvadsiate storočie. Na jednej strane preto, že bolo storočím usmrcovania, na druhej preto, že sa musela vyrovnáť s problémom smrtnosti. Autentickejšie ako výrazu ľudského smerovania k smrti sú venované alebo priamo zasvätené najvýznamnejšie diela dvadsiateho storočia. Estetika násilia akoby prekonala estetiku vznešenosti samotným faktom, že smrť vylučuje nekonečno a s ním úžas a bázeň. Akoby definitívne zvíťazila ničota.

Avantgardná estetika tak celkom poprela druhú základnú líniu modernej estetiky, ktorá sa odvíjala od Burkeho estetiky *sublimného*. Immanuel Kant ju sformuloval ako modernú estetiku vznešenosti. Vznešenosť, ktorú Kant chápal ako bázeň z nepredstaviteľnosti prírodnej mohutnosti, úžasnosti a hrôzy, akoby nebolo možné korelovať s ošklivosťou, spájajúcou sa s banalitou každodennosti. A predsa to bol práve Edmund Burke, ktorý napísal, že

ošklivosť je taktiež dostatočne zľúčiteľná aj s ideou vznešenosti. V nijakom prípade tým však nechcem naznačiť, že samotná ošklivosť je vznešenou ideou. Tou sa stáva len vtedy, keď v spojení s istými kvalitami vzbudzuje hlboký des.⁶

Estetikou vznešenosti bola Nietzscheho dionýzovská estetika:

Nietzsche se ptal: proč staří Řekové, lidé se schopností tak opojného úžasu a radosti, měli zapotřebí tragédie? Proč vyznavači krásy a míry chtěli přihlížet ohydným činům a nespoutané hrůze? A naopak, nebyla to bolest a úzkost, s nimiž zápasit pro ně znamenalo objevit teprve pravé — řecké — veselí?... Nietzsche se oklikou přes historicky ‚naivně‘ vnímanou Helladu ptal po nejhlubších paradoxech duše, po rozkvyvu každého živého duchovního jevu i uměleckého díla, a rovnou i po dramatu svého zpoľa mučivého, zpoľa nadšeného života. Po napětí jako základním stavu duše, kdy jeden její pól nutně potřebuje k plnému vyžití i ten druhý, daleký, či přímo opačný. Viděno v olympanské metafoře vnitřních psychických sporů: Apollon nemůže plně být bez Dionýsa, ani Dionýsos bez Apollona.⁷

Podstatné v tejto formulácii je spojenie nespútanosti s bolesťou a úzkosťou, vnútorné prepojenie velebnosti s bázňou. Estetikou vznešenosti v zmysle estetiky zdesenia ako krajného výrazu bázne bola napokon aj Hofmannsthalova predstava „vírov, ktoré nevedú ako jazykové víry do bezodna, ale [...] do najhlbšieho lona pokoja“.⁸

Avantgarda odsúvala na okraj neskorú modernu a s ňou aj estetiku vznešenosti. Preto otvoril druhú cestu k estetike vznešenosti dvadsiateho storočia Wilhelm Weisschedel až v druhej polovici dvadsiateho storočia reformuláciou „určitých kvalít, pri ktorých spojenie úžasného s hrozným vzbudzuje zdesenie, ktoré možno nazvať bázňou“.⁹ Popri Kantovej prírodnej *nekonečnosti*, *neohraničenosti*, ktoré vytvárajú afekt *bezmedznosti*, *príšernosti*, opísal ďalšie formy vznešenosti, Schillerovu *Unheimlichkeit* (ohromnosť, ale aj príšernosť) dejín, Schellingovu *überwältigende Macht* (úžasnú moc) chaosu a Nietzscheho *Erfahrung des Nichts* (skúsenosť ničoty).

Dôsledkom novej habilitácie estetiky vznešenosti bolo v posledných desaťročiach niekoľko rozhodujúcich krokov. Prvým z nich bol návrat k Burkeho koncepcii vznešeného u Wenera Hoffmanna, ktorý poukázal u Burkeho na dve formy vznešeného — prírodnú a umelú.¹⁰ Z tej druhej odvodil princíp estetického minimalizmu, založeného na *seriálnosti* alebo *zeroálnosti*.¹¹ Druhým kľúčom k estetike vznešenosti dvadsiateho storočia bolo nadviazanie na pôvodný Longinov koncept vznešenosti ako sprítomňovania prekročovania („der Vergegenwärtigung der Überschreitung“), kde Longinos oproti momentu *nepredstaviteľnosti* zdôrazňuje moment *sprítomňovania*.¹²

6 Burke 1989, s. 186. Citát poslovenčil Peter Zajac.

7 Cieslar 2004, s. 24.

8 Hofmannsthal 2001, s. 106.

9 Weisschedel 1961, s. 335–345.

10 Hoffmann 1998, s. 360.

11 Goller 2001, s. 359.

12 Frank 1999, s. 34.

Ďalšie dva kroky urobili napokon Adorno so svojou dialektickou koncepciou vznešenosti, ktorou nadviazal na Hegla a Jean François Lyotard postmoderným konceptom estetiky vznešenosti.¹³ Okolo nej sa v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia rozprúdila najväčšia diskusia, ktorej základ tvoril projekt Christiane Priesovej z konca osemdesiatych rokov a spája sa najmä s Lyotardovým pojmom *znázornenia neznázorniteľného*.¹⁴

Carsten Zelle vyznačuje v tejto súvislosti podvojnú cestu estetiky krásneho a vznešeného, ktorá od Boileaua, Dennisa a Breitingera prechádza v modernej estetike k „Burkemu, Mendelssohnovi, Kantovi, Schillerovi a k Nietzschemu, ba siaha dokonca možno až k Newmanovi a Lyotardovi“.¹⁵

Z druhej strany sa k estetike vznešenosti priblížil Karl Heinz Bohrer pojmom *Plötzlichkeit*:

„V okamihu číreho znenazdania sa nemá ukázať ako v predmodernom okamihu totalita, celosť alebo pomenovateľný existenciálny zmysel, ale len „nič neznamenajúci abstraktný záblesk“, ktorý nemá trvanie, nič nevyjavuje a vracia sa naspäť do Ničoty, ktorú osvetlil“.¹⁶

Začiatkom nového storočia už mohol Vlastimil Zuska vo svojej *Estetike*¹⁷ skonštatovať, že „kategorie vznešena se pro tzv. postmoderní kulturu stává kategorií určující“ a v súčasnosti tvorí — ako „dynamická teória vznešenosti“ alebo ako „interferenciálna estetika“¹⁸ — určujúcu estetickú kategóriu.

Kľúčová otázka pre našu úvahu však znie inak: Prečo sa práve v súčasnosti stala vznešenosť znovu *určujúcou estetickou kategóriou*? Domnievam sa, že je to najmä preto, že súčasné ponímanie vznešenosti sa spája s momentom *nedisponovateľnosti*¹⁹. V súčasnom svete, v ktorom je takmer všetko reálne alebo virtuálne disponovateľné, sa stáva estetickosť hádam poslednou sférou nedisponovateľnosti a v tomto zmysle estetickým priestorom, oblasťou *záblesku bázne* zo spojenia úžasného a hrozného. Martin Heidegger dal tomuto zážitku pomenovanie *Schwingung* a Richir ho priamo spája s pojmom *chvenie*:

Na jedné straně se pobyt otrásá, jiskří, chvěje či vibruje mezi tím, co se již „vzmachem“ „usadilo“ či „bylo vrženo“ jakožto svět jeho možností, které pak jsou — a na druhé straně přesahem přes tyto možnosti, který je chvěním, jiskřením či přechvíváním a který v sobě chová nekonečný zdroj možných rozvrhů...²⁰

13 Lyotard 1994, s. 151–164.

14 Pries 1989.

15 Zelle 1989, s. 55–75.

16 Bohrer 1978, s. 353.

17 Zuska 2001, s. 83.

18 Seel 1996.

19 Margreiter 1997, s. 401.

20 Richir 2000, s. 160–175, tu s. 166.

V aktuálnej estetickej diskusii o súčasnej estetike vznešenosti priamo rezonujú tieto Heideggerove slová. Veď čím iným ako súčasnou estetikou vznešenosti je „*estetika zření*“ Zdeňka Mathausera²¹ či Bohrerova „*estetika znenazdania*“²², na ktorú nadväzujú rozličné koncepcie epifanickosti, či to, čo nazývam v priamom odkaze na Heideggera *estetikou chvenia*.

Ide vždy o epifanický, sekulárny alebo sakrálny zážitok, v ktorom sa *zrazu, náhle*, v podobe chvenia — *záchvevu, záblesku* či *zákmitu, vibrácie* alebo *pulzácie* — vyjavuje ako udalosť, zážitok bázne zo spojenia úžasného a hrozného.

Podstatný je práve moment epifanickosti, náhleho, neočakávaného zákmitu v trhlinách a fraktúrach textu, ktorý vzápätí mizne, ale ostáva v umeleckom diele prítomný v stopovej podobe — ako zásvit v tme, zvrínené zrnká prachu vo vzduchu, popol, miznúci odtlačok stopy, smietka v oku, zádrh v hladkom chode vecí.

V dnešnom svete dizajnu, hladkých plôch, v ktorých ide vždy o povrch a elimináciu vnútra a hĺbky, sú to práve fraktúry textu, obrazu, performácie, inscenácie, ich *trhliny*, ktoré v náhlom záblesku umožňujú na jediný okamih, ako závan či zdeseňovanie, a práve preto s bážňou, nazrieť do *latentnej* hĺbky zrkadliacej sa na narcisovskom hladkom povrchu, alebo skrytej vnútri, pod povrchom.

Vladimír Svatoň však na margo vznešenosti hovorí aj to, že je

charakterizovaná stylisticky, motivicky a psychologicky: vznešená poezie (traktát pojednáva až na jedinou výjimku o poezii) se vyznačuje ušlechtilou mlouvou, figurativní řečí (apostrofy, otázkami, asyndetonem, přemístováním slov), „složením řeči“ (rytmem), „velkými myšlenkami“ (nápadnými metaforami), velkolepými obrazy (velké řeky, oceán, nebeská tělesa, výbuchy sopky), a především „vášní“ (pathosem). Vznesená poezie nepřemlouvá, ale přivádí do extazy, velcí básníci se nepodřizují zákonu, v jejich poezii mohou být prohřešky, avšak jen nenadané povahy mohou být bez chyby, poněvadž se ničeho neodvažují.²³

Vladimír Svatoň signalizuje aktuálny nástup *novej poetiky*.²⁴ V Prolegomenách k poetike slovenskej literatúry po roku 1945 som sformuloval jej základné hypotézy: 1. Nová poetika sleduje konštitutívne pravidlá, gramatiky a algoritmy utvárania literárnych textov a udalostí; 2. Poetika textu reflektuje mediálnu povahu textov ako intramediálnych a intermediálnych naratívov a enuciatívov; 3. Poetika ontológie literárneho textu sa pohybuje v rozpätí od rozklenutia subjektu a objektu k ich splynutiu ako *jednosti* tela a mysle a v celej ontologickej škále od krajnej referenciality, kde sa stáva textom samotná vec, k jeho sebareferencialite, kde sa stáva vecou samotný text; 4. Poetika textu reflektuje korešpondencie tematologickej, topologickej a tropologickej povahy literárneho textu; 5. Poetika textu vyznačuje vnútorné zmeny jednotlivých žánrov a historickopoetickú zmenu žánrových konfigurácií; 6. Poetika textu zahrnuje aj poetiku vedenia a poetiku svedectva; 7. Poetika textu má intertextuálnu a in-

21 Mathausser 1999.

22 Bohrer 1981.

23 Svatoň 2009, s. 57.

24 Avanesian — Howe 2014, s. 7–13.

termediálnu povahu; 8. Existenciálna poetika textu je autobiografická, jej jadrom sú singulárne okamihy individuálnych ľudských životov; 9. Existenciálna poetika textu má ikonickú a symbolickú povahu a povahu indícií; 10. Existenciálna poetika textu má vecnú a modálnu povahu; 11. Vecnú povahu textu možno evidovať v podobe dichotomických opozícií; 12. Modálnu povahu textu možno evidovať v podobe modálneho škálovania emocionálnych naladení a atmosfér; 13. Nová poetika textu vychádza z širokého chápania skutočnosti, ktoré tvorí jej fikčný základ; 14. Skutočnosť v texte chápe nová poetika textu ako prepojenie poetiky vnímania a poetiky reflexie; 15. Skutočnosť v texte má fikčnú povahu vnímania nevedomej, snovej, halucinačnej, imaginovanej, fantazijnej skutočnosti v mysli a reflektovania skutočnosti aktuálneho sveta; 16. Poetika textu sa pohybuje v úvratí medzi poetikou tvorenia, osvojenia a pretvárania, t. j. medzi poetikou kreativity, prekladu, adaptácie a apropriácie; 17. Poetiku prekladu a adaptácie chápeme primárne ako poetiku osvojovania, poetiku apropriácie ako poetiku pretvárania; Novú poetiku chápeme ako poetiku textu a poetiku udalosti; 18. Nová poetika udalostí je poetikou zmien, figurácií, konfigurácií a rekonfigurácií a v tomto zmysle historickou poetikou; 19. Prechod od poetiky textu k poetike udalosti tvorí poetika scén písania; 20. Poetika scén písania je predektovou poetikou. Smeruje k textovej poetike, je udalostou v texte, alebo smeruje k performatívnej poetike, je udalostou textu; 21. Udalosti majú manifestovanú a/alebo latentnú povahu; 22. Poetika udalosti má sebaaprezenčnú povahu programov a manifestov; 23. Poetika udalosti má realizovanú podobu prezencie a vytesňovania (forklúzie); 24. Poetika udalosti má povahu kultúry reprezentácie a kultúry prezencie kultúrnych festivít v rámci subkultúrnych prezencií); 25. Poetika udalosti sa utvára v tvrdých, mocensky organizovaných literárnych poliach (Pierre Bourdieu) a/alebo v literárnych poliach konštituovaných mákko v podobe morfických rezonancií (Miroslav Petříček).

Toto je, pravda, len program novej poetiky, ktorý rozvíjame ďalej s René Blíkom v úvode zborníka *Poetika textu a poetika udalosti*.²⁵ Spolu s Vladimírom Svatoňom však možno povedať, že „literárne historický materiál je patrne nehlouběji rytmován a členěn rozvíjením, obohacováním a precizováním dvojího pojetí krásna“²⁶ a že tento rytmus určuje povahu historickej poetiky modernej literatúry od druhej polovice osemnásteho storočia. Už v tejto fáze sa však dajú vymenovať niektoré základné pravidlá novej poetiky textu a udalosti. V poetike textu je to na elementárnej úrovni otázka, ktorú si položil Oskár Čepan, keď vytvoril analogicky k Freudovmu pojmu libido neologizmus *pinxido*²⁷ a otvoril cestu k chápaniu maľovania ako výsledku nevedomých, somatických, telesných činností:

Predikoval tým celú sféru, o ktorú sa dnes významne, ba dalo by sa povedať radikálne rozširuje pojem skutočnosti o procesy, prebiehajúce v mysli, o telesnú (somatickú), nevedomú, snovú, halucinovanú, imaginovanú, fantazijnú a fantazmatickú skutočnosť. To má samozrejme podstatný dopad na literatúru a vizuálne umenie — rozširuje ich v jednej úvratí o telesné udalosti a performatívne dianie, v druhej — od Duchampových ready

25 Zajac — Blík 2018, s. 6–8.

26 Svatoň 2009, s. 60.

27 Čepan 2018, s. 527.

made — o splyvanie referovanej a referujúcej skutočnosti, estetiky a poetiky textu a diania, prezencie a reprezentácie, odlíšiteľných len rozdielnym zarámovaním a kontextom.²⁸

Na to nadväzuje uvažovanie o singularite textu na enunciatívne a naratívne na po-medzí telesnosti a znakovosti, na novú poetiku žánrov a poetiku vedenia. Kľúčovou sa stáva otázka existenciálnej poetiky textu, problém základných naladení textu na škále od entuziazmu cez idylickosť až po melancholickosť a hrôzu, problém latencie a patencie textu (skrytých a manifestovaných vlastností textu, ich anagramatickosť). V poetike udalosti ide najmä o konfigurácie a rekonfigurácie textov ako predpoklad zmeny, problém vytesňovania textov z verejnej komunikácie a z toho vyplývajúce napätie patencie a latencie udalostí, otázka apropriačnej povahy udalostí od poetiky prekladu, cez adaptáciu až po apropriáciu v užšom zmysle slova.

Takto postupne prechádzame k otázkam „nového hodnotenia poetiky ako základu literárnovednej práce“²⁹ a „k možnostiam nanovo ju určiť ako nezávislé a samostatné jadro literárnej vedy“.³⁰ Báseň alebo obraz môžu podľa Miroslava Petříčka „svedčiť“ o poetike, pričom báseň, ale aj obraz by mali „konštituovať svoju vlastnú poetiku“.³¹ Poetika sa podľa Petříčka — a k tomu smeruje aj Čepanov pojem pinxido — ustanovuje singularne, v priestorovej skuline a časovej dimenzii okamihu. Walter Benjamin pomenúva toto spojenie *Jetzt Zeit*, v ktorom sa „uchováva jedinečnosť jedinečného“, pretože „cieľom montáže nie je prekryvajúce krytie prvkov, zahladzovanie rôznosti medzi podobným, ale konštelácia stretov. V takto vznikajúcich trhlinách, medzerách, či diferenciách môže preblesknúť, čo ešte ostáva“.³²

Ak sme doteraz hovorili pri záchvevoch v trhlinách o estetike chvenia, môžeme urobiť ďalší krok. Vedie po zreteľne sa črtajúcej ceste od estetiky k poetike chvenia.

LITERATÚRA:

Avanessian, Armen — Howe, Niklas (Hg.). <i>Poetik. Historische Narrative und aktuelle Positionen</i>. Berlin : Kadmos 2014, s. 7–14. Bohrer, Karl Heinz. <i>Plötzlichkeit. Zum Augenblick des ästhetischen Scheins</i>. München — Wien : Hanser Verlag, 1978. Bohrer, Karl Heinz. <i>Plötzlichkeit</i>. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1981. Burke, Edmund. <i>Philosophische Untersuchung über den Ursprung unserer Ideen vom Erhabenen und Schönen</i>. Überstetzt von Friedrich	Bassenge. Hamburg : Felix Meiner Verlag 1989, s. 186. Čepan, Oskár. „Maliar medzi Erosom a Thanatom“. In Zervan, Marián — Lacko, Norbert. <i>Oskár Čepan a výtvarné umenie</i>. Bratislava : Slovart 2018, s. 516–54. Cieslar, Jiří. <i>Nietzschův návrat a nálady konce století</i>. Praha : Torst, 2004. Frank, Susi K. <i>Der Diskurs des Erhabenen bei Gogol und die longinische Tradition</i>. München : Wilhelm Fink Verlag, 1999.

28 Zajac 2018, s. 597.

29 Avanesian — Howe 2014, s. 7.

30 Tamže, zadný prebal knihy.

31 Petříček 2018, s. 299.

32 Tamže, s. 306.

- Goller, Mirjam. „Serielles und zerroelles“.
Goller, Mirjam — Witte, Georg (Hrsg.).
Minimalismus. Zwischen Leere und Exzeß.
Wien : Wiener Slawistischer Almanach, 2001,
roč. 51, s. 359.
- Hofmann, Werner. *Im Rückspiegel der Moderne.
Hauptwege der Kunstgeschichte.* München :
C. H. Beck Verlag, 1998.
- Hofmannsthal, Hugo von. „List lorda Chandosa
Francisovi Baconovi“. Preklad Jaroslav
Strátecký. In Grusková, Anna (ed.). *Dramatika
viedenskej (vídeňské) moderny.* Bratislava :
Divadelný ústav, 2001, s. 106.
- Jauß, Hans Robert. „Die klassische und die
christliche Rechtfertigung des Häßlichen
in mittelalterlichen Literatur“. In *Altertüt
und Modernität der mittelalterlichen Literatur.*
München : Wilhelm Fink Verlag, 1977.
- Krey, Ralph. „Dynamisierung des Erhabenen?“
*Arcadia. Zeitschrift für vergleichende
Literaturwissenschaft*, Band 29, 1994, Heft 1,
s. 58.
- Liotard, Jean-François. „Das erhabene und die
Avantgarde“. *Merkur*, Jahrgang XXXVIII, 1987,
Heft 423–430.
- Margreiter, Reinhard. *Erfahrung und Mystik.
Grenzen der Symbolisierung.* Berlin : Akademie
Verlag, 1997.
- Mathauser, Zdeněk. *Estetika racionálního zření.*
Praha : Karolinum, 1999.
- Nicolin, Friedrich (Hg.). *Erkenntnis und
Verantwortung.* Düsseldorf : 1961.
- Orzessek, Arno. „Masken der Wirklichkeit:
Karl Heinz Bohrer's Gadamer-Vorlesung in
Heidelberg“. *Süddeutsche Zeitung*, Freitag,
8. Juni 2001, s. 17.
- Petříček, Miroslav. *Filosofie en noir.* Praha :
Karolinum, 2018.
- Pries, Christiane (Hg.). *Das Erhabene.*
Weinheim : Verlagsgesellschaft, 1989.
- Richir, Marc. „Schwingung a fenomenalizace“.
In Chvatík, Ivan — Kouba, Pavel: *Fenomén
jako filosofický problém.* Praha : Centrum pro
fenomenologické bádání, 2000.
- Saint Girons, Baldine. „Rizika oškľivosti,
vytržení z poklidu krásna“. In Zuska, Vlastimil
(ed.). *Umění, krásna, šeredno: Texty z estetiky
20. století.* Praha : Univerzita Karlova
v Praze — Karolinum, 2003.
- Seel, Martin. *Eine Ästhetik der Natur.* Frankfurt
am Main : Suhrkamp Verlag, 1996.
- Svatoň, Vladimír. „Krása a vznešenó
v proměnách literatury“. In *Román
v souvislostech času.* Praha : Malvern 2009.
- Weisschedel, Wilhelm. „Rehabilitation
des Erhabenen“. In Derbolav, Josef —
Nicolin, Friedrich (Hrsg.). *Erkenntnis und
Verantwortung.* Düsseldorf : Schwann, 1960,
s. 335–345.
- Zelle, Carsten. „Schönheit und Erhabenheit“.
In Pries, Christiane (Hg.): *Das Erhabene.*
Weinheim : Verlagsgesellschaft, 1989,
s. 55–75.
- Zajac, Peter — Bílik, René (eds.). „Na úvod“.
In *Poetika textu a poetika udalosti.* Trnava :
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity,
2018.
- Zajac, Peter. „Prolegomena k poetike slovenskej
literatury po roku 1945“. *Slovenská literatúra*,
2017, roč. 64, č. 3, s. 173–174.
- Zajac, Peter. „Čepanovo pinxido“. In Zervan,
Marián — Lacko, Norbert. *Oskár Čepan
a výtvarné umenie.* Bratislava : Slovart, 2018,
s. 592–598.
- Zelle, Carsten (Hrsg.). *Immanuel Jacob Pyra:
Über das Erhabene.* Frankfurt am Main —
Bern — New York — Paris : Peter Lang, 1991.
- Zuska, Vlastimil. *Estetika. Úvod do současnosti
tradiční disciplíny.* Praha : Triton, 2001.